

757781

113.942

SZERB SZÓZAT

A

MAGYAR NEMZETHEZ.

IRTA

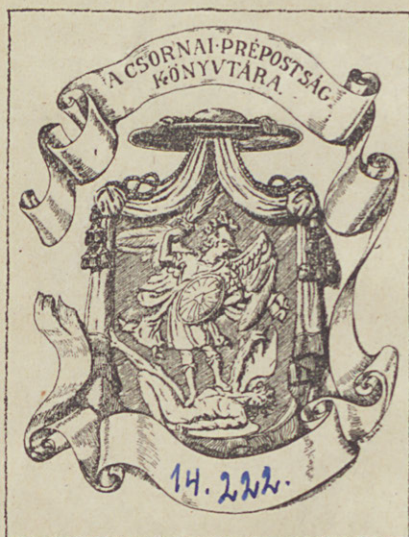

ERGOVICS UROS.

BUDÁN, 1848.

NYOMATOTT BAGÓ MÁRTON BETŰVEL.

SZERB SZÓZAT

A

MAGYAR NEMZETHEZ.

IRTA

ERGOVICS UROS.

BUDÁN, 1848.

NYOMATOTT BAGÓ MÁRTON BETÜIVEL.

A

Die Serwische Nation existirt jetzt ausser Serwien in Ungern, Croatien und Slavonien, sie hat seit mehr als einem Jahrhundert in Ungern das Bürgerrecht erhalten; die Serwier sind ungrische Mitbürger, Mitstreiter, Mitbrüder geworden. Ihr danken die Ungern den Anbau wüster Ländereyen, die Bewachung unsrer Gränzen, die Vermehrung der k. k. Armeen, zum Theil den Erfolg der vorzüglich unter Kaiser Leopold I. wider die Türken unternommenen Feldzüge, und die daher erwachsene Erlösung von Ungern, die Belebung und Verbreitung des ungrischen Handels, endlich mehrere einzelne ausgezeichnete Patrioten und nützliche Staatsbürger. — Sie danken den Ungern Aufnahme, Wohnsitze, Religions-Freiheit, mehrere Cultur und ungestörten ruhigen Wohlstand. — Freundschaft, Bruderliebe und Bürgersinn musz die Ungern mit ihr, musz alle verschiedene Nationen in den ungrischen Erbländern zn einem harmonischen Ganzen verbinden. Läszt sich doch die Nothwendigkeit hievon selbst aus der Serwischen Geschichte lernen! denn auch diese hat Perioden des Anfangs, der Grösze und des Sinkens. Wenn die respectable Nation überhaupt allerdings eine eigne Geschichte verdient, so verdienen besonders die Ursachen des Zerfallens vom Serwischen Reich, lehrreich auch für jetzt blühende Reiche, entwikelzt zu werden.

J. C. Engel,

Geschichte von Serwien und Bosnien
Halle, 1801. 3. Theil pag. 177.

BIBLIOTHEQUE DE LA SOCIÉTÉ DES SCIENCES
DE BRUXELLES

I.

A jelen végzetteljes korszakban, melyben a népek öntudatra, kellő jogaik érzetére ébredtek, magyar haza összes polgárait is a rögtön fejledező nemzeti eszmék oceánja özönlé el. Midőn a nép-emancipatio órája ütött, a feleszmélés varázs hangja e hon különböző néposztálya közt egy hős nép keblébe hatalmasan kondult meg, s ez a nép — a Szerb nép vala. Midőn a pesti 12 pontban foglalt Magyar nemzet kívánságai legnagyobb részben törvényesen szentesített jogokká válván a Magyar Korona alatt élő összes nemzetnek tulajdonává lettek, midőn e hon lelkes atyái az elvet: miszerint jövő alkotmányunk „a különböző nemzetiségek és osztályok tekintetbe vételével alakitassék“ kimondá, ekkor a szerb vérrel szerzett, másfél századig kijátszott, s mind-eddig csak jámbor ohajtásoknak tekintett népjogok is feltámadtak, s ezek igénybe vétele idéztetett elő. Ennek szüleménnye lőn ama esmert, és „Szerb nemzet kívánságai“ czime alatt megjelent 17 pontos pesti petitió, mely sokaknál annyi ingerültséget, annyi felháborodást és félremagyarázást okozott. A felizgatott kedélyek csillapítására történtek ugyan némely palliativ nyilatkozatok, azonban az egyrészlől százados előítéleteken alapuló, más részlől méltatlan szenvedett bántalmak fájdalmából eredő viszonyos ellenszenvek nem fojtattak el, sőt újra egyfelől a nemzeti öntudat és felsőbbtség daczos indignatiója csapkod szét, más felől a féltékenység, bizalmatlanság, gyanú, s az ebből eredő vak szenvedélyek kitörései végtelen zavarral fenyegetők tovább harapódznak, az egyik rész orosz propa-

ganda rémképétől felriasztva megvető, gyanús, ellenséges szemeket mereszt a hálátlan szerb ivadéokra, ez ismét magyar ajkú polgártársát anya nyelve, s ebből kifolyó nemzetisége' halálos ellenének nézvén fogait viksorítja szellemi életének vélt letiprója ellen, a hajdani zsarnokságot az újjá szült de még nem esmért magyar haza rovására kárhoztatván, — s mind ez csak onnét támad, mert fájdalom még nem esmerjük, nem akarjuk esmerni egymást, — nem értjük, nem akarjuk érteni egymást, holott csak ezt teendők közeledhetünk egymáshoz kölcsönös bizalmat, hajdani rokonszenvet s testvéri szeretetet előidézendők. Ezt tehát tennünk kell hazafiak, mert csak a polgárok közti béke s egyetértés a honboldogság fejlődésének kellő biztosítéka; azért, nehogy félreértés, visszavonás által e virulni kezdő szép haza fény-köre első keletében meghomályosodjék, nehogy a nemzeti egység, a haza közös érdekében összpontosuló nemzeti autonómia minden jövő nagy-nak s ditsőnek feltétele veszélyeztessék, előlegesen is multak történeti emlékéit futólagos vázlatban idézendem elő, mely nemzeti szent érzelmek láncolatában a kölcsönös megismerés, méltánylás és kiengesztelődés vesztett fonálát nyújtandja nektek.

A szerb nép, mellynek jelentékenységről már Plinius emlékezik, melly a második században a legnemesbb származta népek egyik ágát tévé, régi esmerős. Arnulph német Császár idejében e honba bejött magyarok itt már szerbekre akadtak, a magyarok első fejedelmei az akkori illyr tartományok főnökeivel birtok s családi viszonyban állottak, s e két nép kölcsönös polgári jogokban részesülve a közös terheket egyenlően viselé. Hazánk történetei, *) bár a szerb nemzet e honhozi viszonyait a lehető legnagyobb szűkkeblűséggel érintik, — tanusítják; hogy a 4-ik Nádor Rádo 1-ső András alatt, 1056. kinek működése által kapcsoltaték Slavonia Ma-

*) lásd: Bonfin, Thuróczy, Rátkay, Pray, Istvánffy, Szentiványi, Zemeghius, Korponai s a t.

gyarországhoz, — a 6-ik Nádor Vid Illés 1072. Salamon és 1-ső Gejza alatt, kinek Buzini jószágán a király többször mulatott volt, — a 8-ik Nádor János Uros 1100. — a 45-ik Nádor Roland másképp Rádo Machoviei bán 1272. Szerb származéku honfiak voltak. — Hogy a magyar királyi széken vak Bélának lelkes neje Ilona, Béli Uros szerb fejedelem leánya, diszlett, kivel férje „Rátz ország királya“ czimet nyeré, hogy e szerb anya a már hanyatló árpadi ágot 2-ik Gejzának, 2-ik Lászlónak és 4-ik Istvánnak adván életet ismét felvirítá — hogy Nagy Lajos második neje Ilona, Nemanya István szerb fejedelem leánya volt, ki 1-ső Maria magyar királynőt szülé, hogy a magyar és szerb fejedelmi családok folytonos rokonság kapesaival köttettek össze, tudatik, mert írva áll; hogy Nagy Uros egyik fiának Dragutinnak neje Katalin, 5-ik István leánya volt, s hogy 1286. 3-ik István Milutin Uros, Nagy Uros ifjabbik fia, 5-ik István leányát Erzsébetet, ki a nyulak szigetén apácza volt, vevé nőül, kivel két leányt nemzett, s kinek keze által Bosznia birtokába jött. — 1322-ben pedig 3-ik István Uros neje az Erdélyi vajdának Lászlónak leánya volt. — De hogy a Magyar ország nagyok is szerb vérrel vegyültek össze tudjuk onnét; hogy 1363. Gara Miklós nádor neje Ilona Lázár szerb fejedelem leánya vala, — hogy Mátyás alatt Brankovics Vuk (Lupus) nőül vevé Vitéz János Nagyvárad püspök hugát, melly házasságból Vuk Bálint 1490-ben Nagyvárad püspök származott, hogy Kinisi Pálnak ország bírása, Temesi gróf s az ország alsó részei főkapitányának neje Benigna, Magyar Balázs' Tót Horvát Dalmát országi bán' egyetlen leánya volt, s hogy többek közt Brankovics János Deszpót 1490. Ilonával Jaksics István leányával nemzé Máriát, később gróf Frangepán Ferdinand nejét, melly házasság gyümölese Frangepán István és Katalin — dicső Zrinyi Miklós lelkes neje volt.

A középkorban a magyar és szerb nemzet barátságosan ölelkezett, családi szent kapcsok, — és kölcsönös hős lelkület kötve azt egymáshoz, miről Engel így szól: „Mit Ver-

gnügen bemerkt man schon in dem ersten Zeitraum der Serwischen Geschichte ein gewisses vertrauensvolles Hinneigen der Serwischen Nation zu der ungrischen Tapferkeit und Grossmuth.“

A közép korban azon csatánál, melyet 4-ik Béla 1260. Ottókar Cseh királlyal váltott, a szerbek magokat először tüntették ki.

Közelebbi érintkezésbe jött érintett két nép a 15-ik században, midőn a török hatalom a magyar vidékeken rombolni kezdvén szerb és magyar vér vegyesen omlott. Midőn Brankovics György deszpót — ki 1446-ban Magyar Ország Kormányzója választásakor Hunyady Jánossal, Thálócz Horvát országi Bánnal és Ujlaki Miklóssal e méltóságra kijelelve volt. — látván, miszerint Belgrád várát a török hatalomtól tovább megóvni képtelen, azt 1427-ben több ahoz tartozó birtokkal Szólnok, Thótság, Szlankamen, Kulpin, Becse, Világosvár, Tokay, Munkáts, Tállya, Regézt, Szerdahely, Szatmár, Bőszörmény, Csötörtökhely, Debreczen, Thúr és Tiszavarsánd nagy és népes várak és városokért Magyarhonban Zsigmond királlyal kötött szerződésnél fogva becserélte, ekkor történt az első szerb telepítés a magyar földön, s Csepel szigete szerbekkel népesíteték. — E századot Engel történetírásában 376. lapon eképp jellemzi: „Servia és Magyar Ország egyesülése volt azon egyetlen mód, mely e két országot megmentheté, de Velencei, Husszitai országos és egyházi viszonyok a szerb s magyar közti őszinte és kölcsönös bizalom hiánya, mely leginkább 1444-ben bizonyos Summa Eugén féle haereticae pravitatis inquisitor által idézteték elő, belső nyugtalanságok, az ország nagyok önkénye tapodák le azon tetterőt, mely szerb és magyar hatalom kapcsolatában kifejtve valamint Rigómezőn, ugy Nikopolnál a kereszténység nagy érdekének jobb fordulatot, a török uralomnak Európában halálos csapást adott volna.

A 2-ik szerb telepítvény Ulászló alatt Aradmegyében Borosjenő tájékán létesült. A 3-ik telepítés Mátyás király

korában történt, midőn 1459-ben Brankovics István vezérlete alatt, és 1465-ben Gregorievics Vuk deszpót, Kinisi Pál és Jaksics Döme rokonai társaságában nagy számú szerb fegyveres nép költözvén bé Szerem vidékét foglalá el, ez volt a szeremi telepítvény.

A Csepeli és Jenői települők földművelésre s barom tenyésztésre szánták magokat, de a szeremiek fegyverben maradvá Kinisi s Jaksicsal magyar Balázs dandárjába szegődtek. A fentebb említett hős trifoliumnak, az alattok álló szerbek harcziás lelkületének, s azon szeretet és hűségnek, mellyel e nép Mátyás királynak szinte bálványozásig hódolt — tulajdonítható mindenek felett ditső Mátyásnak e hazára üdvöt árasztó fénykora, miről itt csak annyit: hogy a Cseh és Szécseni csatákban szerbek vitézkedtek, Homonna és Nagy Mihály erősségeket felső Magyarországon csupán 500 szerb vitéz foglalá vissza, hogy 1475. a szabácsi ütközetnél a törökök Bánát-beli kiverésénél, a három hős működött, hogy 1487-ben Bécs meghódítását Mátyás csupán szerb lovas seregeinek köszönheté. Bonfin Bécs bevételénél e három hősről így emlékezik: Paul Kinis cum equitatu expeditissimo, Jaksits vexillatorum praefectus, Lupus despótus indomití roboris et constantiae viri. Az 1479-iki kenyér-mezei csatában, midőn Báthory István az ütközetet immár elveszté volt, a megjelent Kinisi és Jaksics magyar és szerb vitézei vívták ki a legdicsebb diadalt. 1481-ben Vuk Belgrád parancsnoka lévén, ő volt az, ki azon hajókat állítá fel, mellyeken Kinisi a Dunán átkelve Jaksicsal együtt a Galambóczi török tábort szétrombolá, a török hajóhadat megsemmisité. — E győzelem után Kinisi vissza huzódván, a Krusseváczi vidékről szedett ötven-ezer nagyrészt fegyveres szerb polgárral tért vissza Magyar honba. Ez volt a 4-ik híres szerb telepítvény Magyarországon. A galambóczi ütközetnél a magyar-szerb tábor sátrak nélkül folytonos záporok közt tanyázott a szabad ég alatt, a seregek enyhely hiánya miatt sokat szenvedtek,—e csatázásnál kiállott bajok és aratott érdemek jutalmazásául a szerb

nép 1481-ki 3. és 4. törvény czikknél fogva a pápista papi tized alól felmentetett. *) Ezt követé a Szendrői diadal Vuk és Kinis vezérlete alatt 1482-ben — Míg az alvidékeken ezek történtek, az alatt a szerb seregek másik része Ausztria ellen használtatott, szerb vitézek Csehekkal keverten képezék a magyar hadsereg lelkét, ama nagyhirű fekete sereget, — az egész ausztriai csatázásnál magyar seregek nem működtek. — Jaksics Döme 1487-ben Mátyás által béke kötés és a török hadi állapot kitudása végett követkép Stambulba küldetvén, dolgait végezve visszajövet Gazy Mustafa pasa által elfogatott és agyon vagdaltatott.

Ulászló alatt 1492-ki Lengyel háborúban Albert ellen Georgius et Joannes rascianus 600, Kinisi 300, Jaksics Döme és István 300 galeatus lovagot álitott ki, a győzelem a magyaroké lett. — Ezt követé a Belgrádi és Slavonai csata, melyekben Kinisi a törököt megtöré. —

Mátyás és Ulászló korában még számos szerb családok részesültek a magyar haza alkotmányos jogaiban, melyekből Joannovics György, Thessalia és Albania hercege, s Marnavics Tamás, Nissai gróf s Rátz ország starosztja, kit Mátyás király 1459-iki oklevelében kedves atyafiának és Zvorniki bánnak nevez, s ország zászlósává tesz — nevezetesek, Marnavics családból számos országbárok számlállatnak.

Azon hősök közt, kik 1502-ben ismét számos szerb telepedőt hoztak be, ifjabb Jaksics István és Márk — s Kadits Bosits nevezetesek. Jaksics István és Döme mint ország zászlósai 700 lovast — Beriszló püspök Rátz ország deszpótja 600. lovast rendesen kiállítani köteleztettek. **) — A nevezett Jaksics testvérpár 1514-ben a pórnép zendülésékor kitűnő érdemeket tett, s habár a szerb nép Dózsa forradalmába részt nem vett, még is a Verböczy 3-ik rész 25-ik czime reája tolatott.

*) Lásd: Engel, Geschichte von Serwien 448 lapon.

**) Kovachich suppl. II. p. 305.

Mohácsi ütközet előtt a nagyhirű Bakics családról Istvánffy emlékezik, Bakics Pál öt fia testvérével Péter, Kelemen Manó, Döme és Mihállyal, mind annyi hőssel, Tomory érsek felszólítására költözött bé, ezeknek 2-ik Lajos király Somogyban létezett Lak-várát lakásul jelelé ki, ezeknek adományoztatott később a hűtlenség vétkébe elítélt Héderváry Ferencz birtoka is. 1523-ban Péterváradnál Bosics Radics perzselé fel csajkásaival a török hadi hajókat, 1525-ben Jaicza ostrománál Vukovics János Brankovicsok ivadéka tünteté ki magát. 1526-ban történt Mohácsi ütközetnél Bakics Pál, Bosics és egy lengyel vitéz Gnojenszky — régi tapasztalat után esmérve a török hadi fogásokat, barrikádok építését, mint egyetlen reményt a jó sikerhez — javasolták Tomorynak. A jó tanács elvettetett, s így annál könnyebben veszett el a borzasztó csata. Bosics, Trákó és két Bakics Mohács alatt esett el.

Belgrád elestét 1521. rosz vezérek és leginkább dissidium ob varios religionis ritus inter Moeses et Ungaros *) valamint a Mohácsi veszélyt nagyrészből a magyarok és szerbek közti vallás miatti viszályok, és Zápolya pártjának ármányai idézik elő. Ezen párt kedvenczét Héderváryt a Bakitsokról birt javakba visszahelyezni törekedvén 1525-be azon boldogtalan határozatot hozá; hogy minden kül nemzetek, tehát a szerbek, — „cum thesaurus regni palam exhauriant et educant“ magyarhonból kitakarodjanak, ezen bánás mód, Verböczy tripattitumja, a jezsuiták vallási üldözése okozák a szerb nép elkeseredését, e bánás mód volt oka annak is, miért ragaszkodott később e nép olly igen 1-ső Ferdinandhoz, miért védelmezé trónját olly vitézül és szilardul Zápolya ellenébe.

Első Ferdinand idejében Bakics Pál Trácziai lovagjaival Bécs ostrománál tett érdemeket, hadi foglyok által a török hadi és ostrom tervet kitudva eszközölé a város felmentését, melly érdemeért 1542-iki 48-ik t. cz. tartalmánál fogva Szombathely várával jutalmaztaték. A történet tanusítja, miszerint

*) Brutus.

ez időben Bakits Pálhoz hasonló hős nem volt. Jovius ezt írja róla: „Bakits inter nostros duces militaris ingenii solertia atque ingentis animi fortitudine plurimum eminebat“. Az Eszék körüli csatázásnál veszett el. 1544. és 1552-ben számtalan szerb honfiak hurczoltattak török rabságba. Bakits Péter azon seregnek, melyet Ferdinánd 5-ik Károly Császár testvérének a triennalis háboruba segítségül küldött, fővezére volt, e sereg győzelmesen tért vissza. E seregben Peicza Péter és Trako szerb vezérek is díszlettek.

Első Ferdinand és Zápolya idejében hatalmas szerb hős volt még a montenegrói vitéz Csernovics János is, ki tizezer fegyveres szerb katonával szolgált e hazának. Ettől veszi származását a jelen Csernovics család. Csernovics János *) olly tekintélyes volt, hogy mind a két király vadászá barátságát, 1527-iki török ütközetben elesvén naszádjai Buda Pest alatti csatában igen kitűntek, miért vezérjei Szelistye birtokot nyérék. Zápolya és Ferdinand közti béke helyre álván, e katonai család Komáromba telepedett le, később e hazának nagy szolgálatokat tettek, 1746-ban Tittel vidékére helyeztettek. E vitéz sereg első zászlója a komáromi szerb egyházban tartatik.

Első Ferdinand alatt a Varasdi és Károlyvári szerb gyalmatok számos katonai érdeméért a Prukki libell által a tőlök elfoglalt föld szabad birhatását és évenkénti pénz segelmet nyértek, ezen jogba Mátyás és Rudolf királyok által megerősítettek, 2-ik Ferdinand őket kitünő kiváltságokkal gazdagította 1627-ben, és önszerü főnök választásra jogosította fel! Ezen felül 1630-ban egy polgári állásokat rendező alkotmányt adott nekik.

Első Miksa alatt 1566. Zrinyi Miklós Paputnovics Vúkkal egyesülve veré meg Siklósnál Mehmed pasát, Szigetvárnál Ocsárovics szerb honfi a könnyű lovasság vezére volt, s annak ostrománál vele együtt Dandov, Radován, Novákovics és Pa-

*) Lásd Frezne Illyricum vetus et novum Posonii 1746.

putnovits szerb vitézek hullottak el. A harmincz éves háborúban szerb seregek is csatáztak. — 1582 Rudolf alatt Bakits testvérek legifjabbika Mihály ország zászlósa, s az octavalis törvényszék közbirája volt.

A 17-ik században a töröktől leginkább üldözött, s végvidéki helyzetelésénél fogva legtöbbet szenvedett szerb nép közt Brankovics család érdemei Rákóczy György és Apaffy erdélyi fejedelmei alatt esmeretesek. 1661-ben Brankovits György, az Ottomani udvarnál mint Apaffy követje nagy sikerrel működött, ekkor élt azon Brankovits, kiről ez idei Életképek 17-ik számában Lisznyai Kálmán a' többi közt imigy szól:

S Szerbia a hős Rákóczi
Zászlója alá esküdött;
S egy vágy, egy cél, egy lélek lön
Szent kapocs szerb s magyar között. —

A közös nép szabadságért
Együtt haltak s vérzettek el
S érte súlyos rabláncz alatt
Szakadt meg sok dicső kebel.

A hős Rákóczi, Brankovics
Földön futók lettek, árván;
Hah! diadalt ült a zsarnok
Önkény, e hét fejü sárkány!

De a szabadság szikráját
Szív mélyébe rejté a nép,
S e szikra a nép szívében
Óriás tűzvészé gyuland még.

Podgoriczai Gróf Brankovics György II. ki Ujvárt csikarta ki a török körmei közül, ki első Leopold ellen irányzott Bethlen Gábor ármányait, meghiusítá. — 1683-ban Bécs ostrománál a

török tábor állását és terveit felfedezé, ki gróf Csáky Lászlót számos magyar polgárral a Constantinápolyi rabságból ropant áldozatokkal és élete veszélyeztetésével kiszabadítá, Bécs ostroma után török rabságba hurezolt számos foglyokat kiváltott és sok ideig táplált, ki később maga is mint fogoly, de nem a töröknél hanem Cseh ország szélén mult ki, 1663. Maxim Ippeki érsek által Drinápolyban szerbek vajdájának neveztetett ki. —

A 17-ik század vége felé a török hatalom még mindig félelmes, és e honra vészthozó lévén, 1-ső Leopold király figyelmesé tétetve azon viszonyokra és kötetlékre, melly hajdan a szerb nép és a magyar haza közt fennforgott, értesítve e nép hőserényeiről, mellyek a magyar trón és haza folytonos támaszai voltak, s emlékezve Korvin Mátyás dicső korára, hogy e hős nép ujabbi gyarmatosítása által a bel és kül ellentől veszéllyel fenyegetett birodalom és királyi szék szilárd fennállását, bátorságát biztosithassa, s a megzavart ország békéjét helyre állítsa, minden igyekezetét arra fordítá, hogy a szerb vidéki népeket magyar honba béhozhassa. Ezt czélozva 1690-iki april 6-án Csernovics Arzén Ippeki Patriarchához és a szerbföld népeihez nyílt leveleket (Patentes litteras) intézett, mellyekben köszönetet mondva nekik Piccolomini vezér által tudatott hűséges szolgálatuk és erélyükért, mellyel a török végképeni elűzését elősegíték, őket ujonan vallásos lelkesedésre hevítő szavakkal a keresztény hit védelmére és további állandó küzdésre inti és felszólítja; miszerint atyai felszólításának megfelelődők, a jelen olly kedvező alkalommal, minthogy immár diadalmas fegyvere által a török hatalom megrontatott, ön üdvösségük, megszabadulásuk és a keresztény hit előmozdítása ösztönéből minnyájan részére áljának, a török ellen fegyvert ragadjanak, megjelenő seregeihez csatlakozzanak, ezeket ápolják és elősegítsék a közös ellenség ellen, és végre törvényes urasága alá önként hajoljanak, ha királyi kegyelmét tapasztalni akarják. Az 1690-iki april 6-iki oklevélben tett királyi ígéret ekkép hangzik:

Ezért néktek egész Albania, Servia, Mysia, Bolgár, Silestria, Illyria, Macedonia és Rácز országokban létező népeknek, nekünk mint Magyarország királyának jogszerűleg alá vetetteknek és törvényesen alávetendőeknek ígérjük; fenntartva kiváltképen vallási, és vajda választhatási szabadságokat, kiváltságokat és jogaitokat, — felmentést minden nyilvános terhektől és az adótól, kivéven a régi szokásban volt török foglalás előtti királyok és urak jogait, eltörölven ezekben is a' török uralom alatti visszaéléseket, 's csupán a háborúk szükségsei esetében saját üdvösségtükre és védelmekre tehetségtek szerint önkéntes adózat útján ingyen segédelmet adni fogtok, mellyekkel seregeink fenntarthassanak, a tartományok megvédessenek, és a háborúk terhei elviseltethessenek, lerázván pedig a török jármat, jövődre mindeneket ohajtástok szerént és teljes megelégedésekre kellő, és állandó rendbe hozandunk, és mindegyiteknek jogait, vallási szabadságát és kiváltságait visszaadván, minnyájatoknak igazságot szolgáltatandunk, minnyájatoknak kegyelmeink, kegyelmességünk, malasztunk és atyai gyámolunk legbővebb bizonyítványait adandók. Ezen felül ígérjük, adományozzuk és általengedjük minnyájatoknak összesek- és egyeseknek mind azon ingó és ingatlan javaknak szabad birhatását, mellyeket a törököktől határvidékeiteken elfoglalni fogtok. — Működjetez tehát az istenért, a hitért, üdvösségtek, szabadságtok és bátorságtok helyreállításáért, aljatok bátran részünkre, házaitokat, földjeitez művelését el ne hagyjátok, társaitokat léptetek követésére utasítsátok, és ez alkalmat, melly Istentől nekem és nektek ajánltatik, — melly soha többé vissza nem kerül, ragadjátok meg, ha magatoknak, gyermekeiteknek, ha végre a kedves hazának és a' közjónak használni akartok. Kik a többiben császári kir. kegyelmünket minnyájatoknak ajánljuk.

Leopold s. k.

Ezen felhívásra, s illetőleg adott királyi szószenstéségénél fogva Csernovics Arszen patriarcha harminczhat ezer családdal e honba bejött, és Szerémbe, Slavoniába, Buda mellett, és Szent Endrén letelepedett.

A szerb nemzetnek első Leopold által kiadott, 1690-ki Augustus hó 21-kén kelt és 1691-ki Augustus 20-án megbitett diplomát, mint a szerbek polgári állását tényező fontos okiratot ide sorolni jónak találtam, melly ekképp szóll:

Mi Leopold Isten kedvező kegyelméből választott Római Császár, Német, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát, Tót, Szerb s Bolgar országok királya s a t. Tisztelt ájtatos kedvelt hívünk Csernovics Arszennek a keleti egyház görög szertartásu ráczok' érsekének, püspökeinek s minden egyéb egyháziaknak, világi rendeknek, fő- és alkapitányoknak, végre a görög szertartásu rácz nemzet minden községeinek, Magyar, Tót, Illyr, Misia, Albania, Görög, Bolgár, Dalmát, Rác országban, Herczegovina, Podgoria, Jenő és más kapcsolt helyeken levőknek, s mindazoknak, kik ezt olvasandják, megtekintendik, vagy hallandják, császári királyi kegyelmünket és minden jót!

Valamint minnyájakok nevébe hozzánk követkép küldött Diakovics Izajás, Jenői püspök által vett alázatos felirástokból, úgy ennek szóbeli előterjesztéséből is világosan s legkegyelmesebben értettük avégetti alázatos köszöneteket, hogy titeket a barbár török zsarnokság' torkából kiragadva előbbi szabadságtokba visszahelyeztettünk. Azon örökös lekötelezésteket, mellynek a nyert nagy jótéteményekért leendő teljesítését ön, és utódaitok nevébe ígérték annál nagyobb elégtételünkre vettük, mert jogunkat megesmérve, törvényes uratok s királyotok kegyelmességébe vetvén magatokat, pártfogásunk árnya alatt élni és halni szilárd lelkülettel nyilvánítjátok. Tekintve eme nekünk olly kedves vallomástokat titeket összesen és egyenként császári királyi gondviselésünk alá legkegyelmesben fogadunk, s midőn lelkes czélotoknak kebletekbe olására, utódaitokba örökös bédzésére, s minden előforduló

esetekben tetteles bóbizonyítására felhívók titeket egyuttal a keresztény név kérlelhetlen ellene a te üldözőitök ellen, gyámolunk és vezéreink igazgatása alatti fegyvert ragadásra, és a nektek eddig kegyetlenül és igazságtalanul okozott bántalmak, fájdalmak és nyomorok eltávolítására atyailag intünk, — és viszont hogy birodalmunk és uralkodásunk gyengédségét és kedvességét a határszéleken is érezhessétek, kéréstekre velünk született szent értelemmel hajolva legkegyelmesben elhatároztuk; hogy a keleti görög szertartásu egyház szokásait a régi naptár rendelete szerint szabadon megtarthassátok, s valamint eddig úgy ezentúl se világi se egyházi rendektől meg ne sértessétek, hanem szabadságtokban aljon önszerűleg magatok közül rátz nemzetből rátz nyelvű érseket választani, kit világi és egyházi rendek saját körükből közösen szemelendnek ki, ezen érsek hatalmában álland minden keleti szertartásu görög egyházakkal intézkedni, püspököket felszentelni, papokat és zárdákat elhelyezni, egyházakat hol a szűkség kívánja szabadon építhetni, városokba és falukba rátz papi egyedeket alkalmazni, szóval valamint eddig úgy ezentúl is a görög egyháznak és görög hitű községeknek előjárója legyen. Ezen érsek tulajdon egyházi hatóságánál fogva elődjeink, Magyarország néhai dicső emlékü királyai által néktek adott kiváltságok tartalma szerint egész görög, rátz, bolgár, dalmát, bosnyák, Jenő és Herczegovinában, nem különben Magyar és Horvát országban, hol ezen községek tettelesen léteznek, miszerint és valamíglén hozzánk minnyájan és egyesén hívek maradnak, rendelkezési joggal birjon. Továbbá az egyházi rendeknek ugymint: az érsek, püspököknek, szerzeteseknek, és minden nemü görög vallásu papoknak, zárdajok- és templomaikban saját rendelkezési joga megmarad, olly móddal; hogy senki zárdaitok- s székhelyeiteket zavarni vagy megsérteni ne merészelje, hanem azok a tizedtől, adótól és katonai szállásolástól régi kiváltságok szerint felmentve legyenek, egyházi egyedeitekből valakit befogni vagy bezáratni kivülem semmi világinak hatalma ne legyen, hanem az

érsek ilyen tőle függő papi egyedeket büntetést érdemlőket az egyházi törvények szerint megfenyíthet. Adományozzuk továbbá és megerősítjük a görög szertartásu egyházakat, zárdákat az ezekhez tartozó, valamint az érsek és püspököket illető ingatlan javakat, legyenek azok bár minők, melyeket elődjaink adományozása szerint birhatnak. A mely templomokat pedig töletek a keresztény név ellensége a török elvett, midőn azok visszafoglaltatnak, kezeitekbe vissza szolgáltatni fogjuk. Végre érsektek és püspökeiken szükség úgy hozván magával zárdákat s egyházaikat látogatókon városokban vagy falukban, szinte a lelkészeket és községekét oktatókon se egyházi se világi hatóság által legkisebb sérelem se ejtessék. Arra fordítandjuk egyszersmind minden igyekezetünket, hogy győzelmes fegyvereink által Isten segédelmével a többször említett rátz nemzetet minél előbb ezelőtt birt földbirtokába és lakásába visszahelyeztessük s onnét az ellenséget elűzzük. Akarjuk egyszersmind, hogy eme rátz nemzet saját hatóságai kormánya és rendelete alatt éljen, s azon régi kiváltságokat s ezek szokásait, melyeket nékie felségünk kegyelmesen adott, háborítlanul élvezhesse. Végre, legkegyelmesebben akarjuk és parancsoljuk; hogy minnyájan az érsektől mint egyházok főnökétől mind lelki mind világi dolgokban függjenek. *)

Melly legdúsabb és legkegyelmesebb engedményeinket minden erővel és igyekezettel megérdemlendők, hogy hűségteket és hódolástokat semmi viszályok által meg nem rendíthető folytonosan sérthetetlenül fenntartandjátok erősen hisszük. Kik egyébberánt összesek és egyesek iránti császári királyi kegyelmünket megerősítjük.

Leopold s. k.

A fentebbi két rendbeli oklevélhez járult még más három a magyar királyi udvari cancellariából kiadott oklevél. Az első 1690. December 11-én, második 1690. Augustus 20-án, a harmadik 1695. Martius 4-én kelt. Mind a három a királyon

*) E végpont az 1777-iki declaratorium által megsemmisítettett.

kivül magyar püspököktől mint akkori cancellároktól iratott alá. Az 1695-iki oklevél a pápista papi tizedtől menté fel a szerb népet, — 1691-iki Martius 24-én kelt okiratnál fogva megengedettett a szerbeknek alvajda választhatása, mire Monasterly János alvajdának megválasztatott, és mint ilyen 1691-iki April 11-én kelt királyi okirat által e szavakkal: „ut suprafatum Joannem Monasterly pro vice-ductore gentis rascianae agnoscatis et honoretis, eum benigne confirmamus. —

E fentebb érintett kiváltságos jogok a nép kérelmére általánosan, de az 1690-iki April 6-kán és Augustus 21-én kelt oklevelek különösen érintve első József, 3dik Károly és Mária Therezia magyar királyok által mindanyiszor ezen érdekes kitétellet:

„Tekintetbe vévén az egész illyr vagy is ráz nemzet és nép rendeinek méltányos kérelmét, s magas országló házunk eránt kitüntetett legnagyobb érdemeit, miszerint tudniillik: érintett nemzet és nép minden zordon viszonyok közt a legveszélyesbb ellennel viselt háboruk lángja közepette, zendülések, erőszakoskodások, betörések, károk s egyéb balesetek zavarja közt házunkhoz nem csak mindenkor legrendíthetlenebb és legszilárdabb hűséggel ragaszkodott, hanem hódolatának s ernyedetlen buzgalmának különös ösztönét legtöbb alkalommal — házunk java előmozdításával, pontos segelmek adásával, s a közös terhek viselésével tanusítá, s az ellenséges és zendülői törekvések megzabolázása végett halhatatlan dicsel (cum immortalis laude) se vérét se javait nem kiméllé, hanem mellőzve minden anyagi érdeket, megvetve minden életveszélyeket, minden nehézségeket, törvényes királyához és urához szilárdul ragaszkodva a hű alattvalók és hűbérnökök köteleességeit valóban teljesíté és jövőre is teljesíteni igéri“. —

és ekképp minden trón változáskor újra megerősítettek, egyszersmind az is ígértetett; hogy ezen kiváltságok, jogok és szabadságok majd még bővebben megmagyaráztatnak, jobb, korszerű formákba szerkeztetnek, és ekképp a szerb nemzet éránt viseltető legnagyobb hajlandóság (*propensissimum nostrum in gentem illyricam animum*) tanusítani fog. E kiváltságok és jogok nagy része mind ekkorig csak papiroson olvasztatott, tetteges életbe léptetése mind ez ideig ohajtatott.

Az érintett oklevelek, 2-ik Ferdinánd által kiadott kiváltságos iratokkal együtt Pakráti püspöki megyében létező Szeverini zárda tornyában három zár alatt tartatnak, az egyik zár kulcsa Bécsben őriztetik. A papirosok másfél század oltá napvilágot nem láttak.

Azon borostyánok emléke, melyeket a szerb nép a múlt századon keresztül dicsően aratott, hazánk évkönyveibe iktatva élénken viszhangzik minden szerb kebelből. Az tagadhatlan miszerént az ausztrai ház fennmaradása a 18-ik század elején ha nem egyedül, de leginkább a szerb katonai erénynek köszönhető, mert ha 1704-ben a szerb fegyveres nép Rákóczy Ferencz felszólítására hajlik, az osztrák dynastiát végveszély fenyegeti. Leopold király öszves serege ekkor csak harminczezer emberből állott, melly a török kinyomására sem leendett volna elegendő.

Monaszerly János szerbek alvajdája hős tettei Szalánkemennél, az ezt követő Carloviczi béke, a Zentai ütközet, hol csupán szerb vér folyt, a Passaroviczi béke. — 1735-ben az olasz országi csaták, melyekben működött szerb csapatok közt Joannovics Vincze Carloviczi érsek saját költségén kiállított huszár ezredje „*Illyrisches Huszáren Regiment*“ neve alatt vívtezkedett. Az 1743-iki megerősítő oklevél e szavai: „*quod idem populus contractis ex regno Hungariae, Croatiae et Slavoniae in magno numero armatorum copiis bene instructus, et militaribus requisitis proprio aere comparatis bene provisos, ad exercitus nostros in Bavaria, Bohemia et Italia locatus contra*

hostes quoscunque fortiter et strenue militavit* — a szerb nép emléke könyveibe arany betűkkel vésettek be.

Végre jellemzi még a szerbek hős életét, e folyó század története is, mely tudatja velünk; hogy 1804-től a jelenig — vallás és születés előnyeinek daczára, többnyire közvitézi állásból emelkedve huszonhét vezérek diszlettek és diszlenek a magyar hadseregekben, ugymint: Davidovics Pál, báró Duka Péter, b. Radivojevics Pál főhadikormányzók és táborszernagyok. — Báró Mihalievits táborszernagy. — Báró Radossevits, b. Staniszavlovits, b. Milutinovics, b. Zsivkovics, Stojkovics, Taborovics, Maina-Alexics altábornagyok. — Báró Jóvics, Nesztor, Dragolovics, Thodorovics vezérőrnagyok — és Mihalievics, Mamula, b. Jovics, Millenkovics, Suplikácz, Rakittievics, Stanojevics, Sziljak, Ogrinovics, Lyubibratits, Vissnits, Oklopsia ezeredesek. Engelenek mult századra vonatkozó nyilatkozata: „Der Kriegers Ruhm der Servier hat sich nicht nur unversehrt erhalten, sondern auch vermehrt, die Generale, die Truppen Ihrer Nation haben überall das Lob der disciplinirten und nach den Regeln der Taktik geordneten Tapferkeit errungen. Sie haben an allen glänzenden Siegen des Erzhauses Antheil gehabt.“ a folyó századra is méltán alkalmazható. —

III.

Dum nullum sperneretur genus, in quo enituit virtus, crevit Romanorum imperium

Livius.

Mind a határvidéki, mind a tartománybeli szerbek első Leopoldtól kegyelmesen nyert kiváltságos jogaitak míg a török kiveretett, s Rákóczy Ferencz zendülése lenyomatott, csendesen élvezék, de helyre álván a bel béke, kezdődött azonnal egy korszak, melly a szerb nép irányában hálátlan bánásmód, üldözés, s polgári marttyomság bélyegét viselve, elszórá azon veszedelmes magvakat, mellyekből megérett mérges gyümölcs a jelenkor istenáldásait megkeseríté. Midőn a mult századi nemzetképviselők az országnymorgató rendszerrel kezet fogva, a hazához csatlakozni kívánó barátot, az érdemdús honpolgárt elutasították, midőn előítéletes szűkkeblűség, elbizottság, gyűlölség, túlbuzgóság, megvetés által a kesergő, rimánkodó szerb népet magoktól elidegenítették, a nélkül, hogy tetteik' okát egyébbe, mint vallási és nemzeti ellenszenvbe keresték volna, fájdalom! az 1848-iki tavasz viradóira nem számoltak!

Ezen boldogtalan, ezen abnormis polgári állásnak eredeti oka a magyar hierarchia volt, melly a szerb nép kiváltságos jogai legszentebbikét vallási szabadságát támadván meg, erőszakos proselytismussal rombolá szét a hű polgári vérről összeforrt socialis kapcsokat, melly megváltónk tanától: „béke köztetek és szeressétek egymást“ eltérve, és a feudalis álladalom Isten kegyelméből kormányzott, s törvényekbe fog-

lalt despotiájával szövetkezve vas következetességgel üldözni kezdé azon vallást, mely mindekkorig eredeti keresztény típusát feuntartva, erkölcsi hivatását spanyol inquisitiókkal Bertalan éjszakákkal, 30 éves háborúval, 6-ik Sándor, Hildebrand és Jesuitákkal soha be nem szennyezé. — Nem czélom ama rémületes vallási persecutiót bővebben fejtegetni, mellyel a keleti egyházhoz ragaszkodó óhitűek a Rómában qualificált nyugoti egyháztól elszakadottaknak bélyegeztetvén bennük a polgári bizalom, az alkotmányos hazához feléledő vonzalom még zsenge csirájában fojtaték [el, azért csak átfutólag említem; hogy 1727-től kezdve az óhitű nép tetteles üldözésbe vétetvén, a Varasdi vezérségben Petazzi hadiparancsnok rendeletére papjai a szihelburgi kerületbe keresztelni indulók vasra verettek, bébörtönöztettek, s a börtönben éhség s írgalmatlan kínzásokkal illeltek, vétségük okául azt adák, miszerént a föld egyesült hitű lévén, arra, nem egyesültnék lépni tilos, — Bremában egykor Luther követőji a Kálvinistáktól egy kaszállót bérteni szendékoztak, de vissza utasítottak azért; „damit die Luthrischen Kühe kein reformirtes Gras fressen sollen“ — kimutatván később az udvari illyr deputatio e bánásmód helytelenségét, négy bezárt pap szabadon bocsájtott, ekkor történt, hogy a Lepavini iguman isteni szolgálatra induló, az utánna rugaszkodó zsoldosoktól agyon lövetett. — 1753-ban Marosa nem egyesült zárda elvétetvén unitusoknak adatott, s a nem egyesült népre egyesült püspökök tolattak. A Nagyváradi kerületben Zsivanovics püspök felsőbb engedelemmel megyéje szemlájében erőszakkal hátráltatott, s óhitű papjai híveiktől elzárattak. — Posega megyében, hol a lelkészek nyilvános helyen magokat meggyalázás nélkül nem mutathatták, az óhitű határ keresztiek kivagdaltattak, szétromboltattak, — a papok uri adóra szoritattak, s az ellenszegülők házai elkoboztattak s a t. Illyetén üldözésnek két izbeni zendülés lön következménye, az egyik 1735-ben nyomtatott le, a zendülők főnökei Szegedinacz Péró, Sebestyén János, Pásztor és Szilassy István, Budán négy részre szakítatván kivégeztettek, több-

bek lefejeztettek, — a második zendüléskor 1755-ben Strasszer
 vezér őrnagy seregestül veretett agyon, e lázadás Heiszter
 tábornok által csilapítatott le. Ezek a mult században történtek
 itt, midőn a görög egyház ügyeit Bécsben kizárva minden ó
 hitű egyedet; bizonyos Hofdeputation in illyricis kormányzá.
 A mik ez időben Erdélyben történtek, hol a rabszolgáknak tar-
 tott oláhok főpapjai és egész egyházi rende egy reformatus
 superintendens hatalma alatt állottak, okiratok hiánya miatt
 nem tudatik. Később 2-ik József idejében Vitkovics Egri es-
 peres, a koszorús költő Vitkovics Mihály édes atya, papi
 ármány következtében egész titokban Budán bébörtönöztetvén,
 több évi rabság után csak egy véletlennek köszönhető szaba-
 dulását. — Végre a nép folytonos rimázkodására 1791-ben
 vallási szabadsága törvényileg is biztosított, de az üldözés
 meg nem szűnt, a pápista ifjaknak óhitű tanodákba járhatás
 Rudnay érsek által tiltatott, szerb ifjak pápista növendékek
 oktatásától elzárattak, Stankovics budai püspöknek hogy tem-
 plomaiban magyarul miséztessen meghagyatott, az 1844-iki val-
 lást érdeklő törvényczikk jótékonyága az ó hitűekre nem al-
 kalmaztatott, hanem a papi intolerantia, a szerb nép megve-
 tése nőttön nőtt, a vadrátz szó nem csak a nép tömeg, pol-
 gárság de az intelligentia szájában is hatalmasan szerepelt,
 és ezen újabb inquisitorius korszak undok folyamát béfejezik
 végre ditséretesen a legközelebbi országszerte esmért szent-unió
 féle mozgalmak, mellyeket Bánátban római czifra apostolok
 türelmetlensége egy bizonyos megyei testület hozzá járultával
 juxta conscientiam, de nem conscientiose juxta legem idézett
 elő, s a mellyek a méltatlanság, jogtalanság, s igaztalanság
 hinárjaiban szétesapkodva a rég nyögő, s ismét feljajduló nép-
 ség kinosan elfojtott keblét megrézkódtaták, midőn részént
 erőszakkal, részént ármánnyal és ámitással templomai kicsi-
 kartattak, s midőn bizonyos káptalan Ságh helységében 1847-
 iki éhség enyhítésére a hivek közt gabona kölcsön segelem
 osztatván ki, az a szegény oláh jobbágyságnak megtagadta-
 tott, s csupán az unióra áttérés feltételével adatni nyilvánita-

tott, a letiprott népek jajszavai ez egész hazában élő minden óhitű lélekben viszhangoztak, és elegendők voltak a legmélyebben gyökeredzett nemzeti rokonszenvet is végkép elűmítani, s mind ez azon népen követteték el, mellynek kitűnő érdemei egyike az volt, hogy az összes kereszténység dühös ellenével küzdött, s e bántalmat rajta azon clerus követé el, mellynek catholica hite fenntartásaért a szerb nép három százsádon keresztül vérét ontá, s vagyonát áldozá, s e szegény óhitű nép csak azért szenvedé ez üldözést, mert lelkiismereti szabadságának érzetében a római pápa absolut egyházi monarchiáját megesmérni, s crédójába a „filioque“ ragaszt elfogadni nem akarta, mi kétszeresen fájdalmas volt azért is, mert az ugynevezett acatholicus polgároknak, kik a római egyházi hatalom megrendítői, s a dogma ellenei voltak, békét hagyva, az ártatlan békes ó hitű nép nem a dogmaért, mert ez az övével azonos, hanem a külső formalitásért támadatott meg és üldöztetett, s midőn itt eszembe jut Fogarassy Mihály Szkodári püspöknek mult april hó 2-án a 56-ik országos ülésben tett emenyilatkozata: „a catholica egyházban mindég megvolt a szabadság érzelme, ebben rejlett azon ruganyosság, melly a népeket az elnyomások ellen mindég megvédvén a szabadság terére vezette, s a szabadságnak legszentebbje a vallás szabadsága, mellyről soha senki lemondani nem fog,“ tudni kívánnám; valjon ekkorpüspök urnak az óhitű nép multja eszébe jutott-e? vagy tán szavaival dicső Mátyás korszakát érté, mellyről Engel *) ezt jegyzi meg: „Aus diesen gemischten Ehen zwischen Wuk und der Bischofsschwester, zwischen Kinis und der Benigna Tochter des Blasius Magyar sieht man; dasz in dem goldenen Zeitalter Mathias 1. vollkommene Toleranz und wechselseitige Bruderliebe, Eifer fürs allgemeine Beste, mit Beseitigung alles Religions-Hasses herrschten.“

Miként ápolá a clerus ebbeli törekvését a magyar-osztrák kormány, miképp hálálta meg halhatlan érdemeit Austria, keversesen érzék azt maiglan a szerb honfiak.

*) Geschichte von Serbien 450 lap.

A vitéz szerb nép alig távolította el magyarhon vidékeiről a török jármot, azonnal legkedveltebb fő emberét vajdáját 2-ik Brankovics Györgyöt, ezt ab insignibus animi dotibus, solertia, industria, fidelitate, prudentia, judicii maturitate et natalium splendore summe laudatum férfiat vitézeivel Bádeni markgróf táborába megjelenőt elfogták, kihalgatlanul, a sarkalatos jogok ellenére perbe sem idézve Cseh ország szélére hurczoltatván Eger várába záratott, hol az ártatlan, „status ratione sic exigente“ huszonkét évi rabság után halálozott el, benne a nagyhirű Brankovits család utolsó csemetéje, a szerb nép lelkes vajdája szűnt meg lenni, később ugyan ennek helyébe Monasterly János téteték alvajdának, de ez elhalván az 1690-iki ápril 6-án és december 11-én lekötelezett ígért többé nem teljesített, azonban ennek nemleges okai a karloviczi érsekek voltak, kik az 1690. augusztus 21-iki oklevélnél fogva világi hatállyal is felruházva lévén, nehogy világi vágytárs kinevezésével hatalmok csonkitassék, szerb vajdák törvényes választása végett fel nem szólaltak. Az ápril 6-iki oklevél legfőbb része, ama királyi adomány levél, mellynél fogva a 36,000 szerb család minden nyilvános terhektől s az adótól felmentve megnevesítették, s csupán katonai szolgálatot tenni, háborus dőkbén pedig ingyen adandó subsidiumokra köteleztették, s imelly oklevél erejénél fogva a határ örvidéken elfoglalt javak szabad birhatása adományoztatott, — aképpen foganatosították, hogy az összes nép országos adó jobbágyi iga alá vetetett s később deperditák viselésére kényszerítették, az elfoglalt ingatlan javakból pedig egy talpalatnyi földet nem kapott, sőt később saját szerzeményü zárdáik földbirtoka itt ott elcsempéztetett. Midőn száz év múlva a magyarországygyűlés a 27-ik törvényezikket alkotta ezzel az 1690-iki szerb kiváltságos jogok respectálását is kimondá, és azok törvényes helyességét e szavakkal: „Juribus regiae majestatis circa negotia privilegiorum ipsorum, quae fundamentali regni Constitutioni non adversantur, in salvo relictis“ megesmerte.

Az 1695. martius 4-én megerősített ősjog, a papi tized-

tőli felmentés, melyet a szerb nép Mátyás 1481. 3. és 4. t. czikk, Ulászló 1495. 45-ik és az 1574-iki 4-ik t. czikk. tartalmánál fogva folytonosan élvezett, s melly 1-ső Leopold által az óhitű papság részére biztosított, erőszakosan kicsikartatván, azt a pápista papság s a királyi ügynök magához ragadá, s daczára a szerbek által hetven évig folytatott dézsma pernek, melly 2-ik Leopold által a szerbek javára döntetett el, — az egész 1848-iki Martius 15-ig egyre fiztetett mig azalatt ön főpapjaik tized nélkül nyomorogtak, a nép pedig ezek kitaratása által még inkább terhelte, csupán a Karloviczi érsek nyert a Banáti és Szerémi tized fejébe évenként 9000 forint kárpótlást. E népjog megsértése koronás királyaink által cum poena dupli fenytetni rendeltetett, vigyázanak infulátus uraimék, nehogy a szerbnép az igazságtalanul kicsikart tizedet simpliciter reclamálja.

1737-ben a határszéli szerb birtokok és az Ippeki patriarcha *) székhelye a török által elpusztítatván, ezekért kárpótlás nem lön. A 1739-iki nagy éhsebben Bánát, Bács és Szerém kerületekben, hol a nép barom tenyésztés és földművelésből élt, tőle az ott czirkáló királyi hadseregek minden barmot és eleséget erőszakkal elvettek, a népet szinte éhelhalásra juttatták, mellyért hasonlag soha nem kártalanított.

A határvidékiek a tartománybeliektől elszakítatván a hűbéri rendszer irtózatos törvényei, resolútiók és rescriptumok által kormányoztattak, a status érdek eszközeivé aljasítottak, s még emberi joguk is megtagadtatott.

Továbbá: daczára az 1792-iki 10-ik törvényczikknek, minél fogva a szerb érsek és püspökök országgyűlésen ülés és szavazati joggal láttatnak el, ülésük a jelenig hiányzott, s mind ekkorig pictus masculusonként csak bájszinű szappan buborékokat fúvtak a levegőbe. Hajdan szerb országná-

*) Csernovics Arzen béhozá magával a Constantinápolyi patriarchától való függetlenséget is, ezt minden utódra azon érsekségben melly Karloviczon alapítottatott átruházá. — 1737-től fogva a Karloviczi érsekek többé patriarchákká nem emeltettek bátor e méltósághoz, — miután ők amugy is minden — egy patriarchát illető jogokat gyakorolnak csak a czim hiányzik.

gyok díszlettek és működtek a hon gyűléseken, jelenleg az idei ország gyűlésen mellynek 20-ik t. czikke a keleti egyház érdekeit tárgyalja, az daczára a magyar nemzet 12 pontos kívánatának még az egyetlen szerb érsektől sem iratott alá.

1741-iki 46-ik t. czikk által az óhitű nemesek és nem nemesek Szlavonia és Horváth országban ingatlan javak szerzésétől és birhatásától eltiltattak, e törvény miatt tért Mihálovics család a római catholica hitre.

1751-be midőn a bánáti örvidék provincializáltatott, több ezer szerb család a kardot jobbagy igával felcserélni nem akaráván Tököly és Horváth vezérek alatt e hazából keserves zokogással költöztek ki, és orosz birodalomban Ujszerbiát alapították. E kivándorlást, melly az amúgy is néptelen alvidék nagy kárára volt, az 1690. april 6-iki oklevél megszegése idézé elő, melly a szerbet csak úri adóra s ebből is a tizedet kivéve, nem pedig házi hadi adóra, ingyen munka, előfogat, rabotra s a t. kötelezé, s még is úrbér alá vettetett, míg azalatt pápista főpapok és káptalanok minden érdem nélküli egyedekből praedialis nemeseket formálgattak a korteskedés előmozdítására. Ennél nagyobb igazságtalanság e hazában egy népen sem követtetett el. Példa erre ide közel fekvő Szent-Endre mezővárosa is. Ez Arszen Ippeki pátriarcha' eredeti telepítvénye, mellynek 156 évig töröktől birt területét jelen lakosok elődei mint vadon pusztaságot foglalák el. Ezek Komáromi várhoz tartozott uradalmak praetensiv birtokosainak, kik neoquistice támadtak elejéntén 1000 Rénus forintot és négy török szőnyeget fizettek úriadó fejébe, ezen öszveg később gróf Zichy családdal tett szerződés ellenére s minden kifogások daczára, tekintve elődek hadi érdemét — 6000 Rforintra emeltetett. Ugyan ekkor Maria Therézia idejébe úrbér alá vettetvén, jelenleg 3000 főből álló népessége, házi hadiadó s egyebek fejébe évenként az úri adón s papi tizeden kívül tízezer pengő forintot fizet, pedig az 1690-iki april 6-án kelt oklevélnél fogva e summa ellen martius 15-ike előtt egy pár szót emelhetett volna, miután elődjeiket a budavár és kerület főhadi parancsnoka Pfefferhőfen 1700. 1704.

és 1707-ben — gróf Starhemberg és gróf Rabutin oltalom levelei és Salva guardiái 1706-ban mint katonákat minden hadi terhektől felmentették, azon érdemnél fogva, miszerint ők belháhornok idején lóháton és gyalog vizen és szárazon, a hol a szükség kívánta, császári királyi felségének hiven szolgáltak, az ellenségnek gyakran nagy károkat okoztak, a budai várat, bátor bitófa és felnyársolással riasztottak, minden tápszerrel, ha nappal nem teheték éjjel láták el. Róluk Zenney Kristóf tanukodván említi; „quod die noctuque per siccum et aquam semper indefesse et animose contra turcas pugnabant.“

Az országnyomorgató rendszer ennél is tovább ment, az ő hitű nép szellemi főkincsét vallását megtámadván a nagyváradi püspökség jövedelméből ötvenhárom ezer forintot szent unio terjesztésére évenként elköltendő t rendelt, a Diakovári püspöknek 1741-be Bács megyéből Ó Palánka körül nyolcz helységek ob propagandam unionem adományoztattak. A tized alá vetett nagyváradi lakosság könnyörögni induló küldöttsége szétveretett. A szabad kerületek, mellyek minden idegen hatóságtól függetlenül belügyeiket saját törvénytestület által intézhetni feljogosítottak, a' királyi kincstári igazgatóság, a megyék jurisdictionatusivá tétettek, mi által a béke és egyetértés folytonosan zavartatván, sok indok támadt a legközelebbi Nagykikindai borzasztó események előidézésére.

Az 1779-iki declaratorium 59-ik pontjában a nyert kiváltságos jogok s vallás körüli törvények, határozatok és intévények királyi jóváhagyás nélküli kinyomatása megtiltatott, alkalmasint azon okból; nehogy az illető nép megsértett jogai nyomán követelni merészeljen.

Szinte őskiváltságokban alapult joga vala a szerbeknek érsek választás, nemzeti érdekeik, jogaik, kiváltságos viszonyaik elintézése tárgyában, midőn szükséges, a kormány megkeresése és engedelme mellett nemzeti gyülekezetet (congressum nationalem) — püspök választás, vallás és egyházak rendezése tárgyában pedig egyházi gyülekezetet (Synodum) királyi biztosok elnöklete alatt egybe hívni és tartani, nemzeti gyüle-

kezet azomban, — mellyből az ifjuság ob periculum proden-
di és érett ész hiánya? miatt — a declaratorium 63-ik pont-
ja által kizáratott 1790-től fogva a nép szellemi s anyagi
fejlődése hátráltatásával mind ekkorig nem tartatott, mert az
evégett folyamodó küldöttségek Bécsből mind anyiszor taga-
dólag utasítottak visza, ez egyik főoka a nemzeti elidegenit-
hellen pénztár nyomorú kezeltetésének, s a nép nevelés el-
hanyaglásának; ellenben hajdan status rendszeri következe-
tességgel kimondatott, miszerént óhitűek magasb belföldi ta-
nodákra ne ereszteszenek, külföldön magok művelhetésétől
pedig közelebbi időkben, az általok terjeszthető panszlavizm
mozgalmak félelméből eltiltattak, de eltiltatott hajdan a szer-
beknek egyházi könyveik e hazában nyomtathatása is, mel-
lyeket később némelly községek orosz birodalomból hozattak
magoknak. Ezen tetteből s később a töröktől szét rombolt
egypár szerb zárdáknak Katalin császárnő által nyújtott
pénzbeli segély tudtából származott eredetileg ama rémületes,
uton útfélen rebesgetett gyanított Orosz sympathia, melly ha
létezne csak vallásos tekintetben képzelhető, s mellyet nem-
zeti rokonszenynek gyanusítani ép' olly helytelen mint kár-
hozatos, mert csak örült agy ohajthat rablánczot szabadság,
authocratiát képviseleti rendszeren épülő szabad alkotmány
helyett. — Francia háboruban szerb seregek kozákokkal
küzdöttek. —

A magyar osztrák kormány volt az, melly francia há-
ború alatt a szerb nemzeti pénztárt dictatorilag felvett kölcsön-
nel meggyengíté s a szegény vallásos nép összes templomait
minden egyházi arany s ezüst edényektől s nagy becsben tar-
tott ereklyéktől erőszakkal megfosztá, azok becsárát önkény
szerént megszabván, az érték összevégétől nem törvényes szá-
tól hat hanem önkény szerénti száztól három forint kamatot
fizetett eddig a királyi kincstár. A nép mind ekkorig követel-
lőleg fellépni Kupfsteintől félelem miatt nem bátorkodott,
azomban minthogy jelenleg az igazszóllás többé crimen lae-
saenek nem tartatik, ezentul az illető helyen esedezni fog. —

Miként igyekezett az egykor szilárdan fennállott nemzet rokonszenvet a magyarburocratia és országos rendszer eloltani, kifejté azt némüleg 1844-ki hongyülésen Rajacsics József érsek is, miszerént daczára a török foglalás előtt szerbek által századokig élvezett joggyakorlatnak, daczára e joggyakorlat' 1690 történet megerősítésének, daczára az 1702-ben kibocsajtott kormány rendeletnek, a szerb ajku honfiaknak polgári hivatalokra vezető út a múlt században egészen elzárva volt Schwarz disputatioja tanukodik erről: „a personarum et civilibus Officiis penitus exclusi, in militaribus ultra generalis Characterem pervenire non poterant.“ a vallás és nem külömbsege miatt *) és daczára az 1791-ki 27. t. cikknek óhítu polgároknak nem csak a magasb, de az alsóbb törvényhatóságoknál és hivataloknál alkalmazását ex systemate akadályozák. Szegény apám Székesfejérvárt földbirói hivatalban harminczöt évig rendtartóskodott, de senator soha nem lehetett, azért; mert a város esperestje Püretics, később Kanonok, minden tisztujtáskor a hatvanosok élére álván kereken kimondá; miszerént rázt hitü ember daczára minden Europai műveltségének és tudományának senator nem lehet. E vétót a királyi biztos méltánylá. — Apám esperes urnak jóbarátja volt! — És számtalan illyes sebek, mellyek elősorolásából fájdalmak Lexiconát szerkeszhetnék, egy olly népen ejtettek, melly „ob comprobata fidelitatis suae constantiam, et praestantissima de augusta domo nostra sibi comparata merita, dum immortalis laude nec sanguini nec substantiae pepercendo, posthabitis bonis omnibus et spretis vitae periculis cunctisque difficultatibus legitimo regi et domino suo constanter adhaerens vere fidelium subditorum vasallorumque obligationem adimplevit“, s mellyért polgári jogokra érdemesitetett. — E

*) Les mortels sont égaux, ce n'est point la naissance,
C'est la seule vertu qui fait leur difference,
C'est elle, qui met l'homme au rang des demi — dieux,
Et qui sert son pays n'a pas besoin d'yeux.

Voltaire.

sebek azon népen ejtettek, mellynek a 18-ik század elején köszönhető kiváltkép Ausztria fennmaradását és a birodalom későbbi szilárdulását *) , mert ez időben az osztrák kormány politika remek művet alkotott, üres ígéretekkel kész fegyveres erőt s Ielkes katonai gyarmatokat szerezvén bel és kül ellenei legyőzésére, melly politikának főtaktikája abban is állott, hogy midőn szükséges volt, akkor magyart a szerbel az állomány védelmére egyesíteni, — mikor pedig szükségesnek látszott, e két nép polgári egyesülését jezuisticus fogásokkal hátráltatni tudta.

E sebek azon népen éjtettek, melly példátlan türelemmel száz évig esdekelt hasztalan vérrel szerzett jogai helyreállításáért, száz évig küzdett vallása szabadságaért, és szilárd keble e hoszas küzdelemben királyához hazájához hű maradt.

Végre e sebek olly népen ejtettek, melly patriarchális elvonultságban minden intézeteit, tanodáit, ezek igazgatását, egyázait, papjait önn erejével tartván fenn, az álladalomnak soha terhére nem volt, hanem ennek érdekeit ön vagyonával segíté elő, adóját azokkal, kik az ország pénz forrásait tanodáik s vallásuk igazgatásában olly tetemesen igénybe vették, egyaránt fizette, s midőn felhivatott férjfiás elszántsággal lépett a sikra magyarhon védelméért, az Ausztriai ház fenntartásaért.

Igaz ugyan, hogy ollykor jó fejedelmeink rajtok szána-kozva nyújtottak egy kis vigasztalást önszerüleg, — s hogy a kormány is egy kis gyógyszerert homeopathicus adagba nyújtani kegyeskedett, de ez államtudomány szerént adatott, vagy is aképpen, hogy e népet a való optikai állaspontra áli-

*) Röhrer Geschichte von Österreich 2. k. 111 lapon: Welcher Ungar könnte wohl der Geschichte zum Trotze es verkennen wollen, dasz es altgläubige Serwier waren, welche die lästigen Türken aus Ungarn vertrieben und die wohlthätigen Friedensschlüsse von Carlowitz und Passarowicz durch ihren anhaltenden Eifer im Militair-Dienste hervorbrachten, welche endlich mittelst Eroberung von Groszwardein die neueren Besitzungen von Siebenbürgen möglich machten.

tolták, miszerént ha közelebb áll a kellethinél a kártyajátékba kacsinthat minek történni nem szabad, ha mesze áll a játékot nem láthatja s részt nem vehet benne, azomban minthogy a népnek, áldozott vagyonáért és véréért még is csak valamit látnia kellett, tehát őt úgy állították, hogy ne lássa azt mi játszatik, de még is higye hogy a játékba részt veszen. Ez volt a szerb nép optikai állás pontja, melly most is attól tart, nehogy e helyre a jelenkor által ismét kijeleltessék. Nikolics Izidor egyik jeles hazánkfia optice helyeztetett el. —

Hogy a szerb nép lenyomott állapotában ama boldog emlékü magyar alkotmány képviselőji eránt, kik a népek felébe emelkedve ezek jogait természet törvénye s igazság ellen monopolizálták hódolást nem mutatott, mert ezt rabszolgai aljas bókolásnak tekintette, — s hogy a szerb nép a hajdani magyar nemzet eránt, mellynek képviselői százados küzdelmében soha nem pártolák, soha nem védék, hanem a nyomorban tengő tömeg egyetlen vigasztalását, szenvedésében egyetlen remény csillagát, családi jólétének istápját, vallását, hierarchiájok által lenyomni engedék, rokonszenvet nem érzett, igen természetes. Hogy a régi hamu alatt izzó ellen-szenv, a legközelebbi időkben szellemi főkincsének anyanyelvének, s ebből fejledező nemzetiségének üldözöbe vétele által lánggra gyul s ezek védelmére demonstrál, hogy a köz nép azon hiedelemben, miszerént a magyar nyelvnek tanodáiba bevitele anyakönyvei magyarosítása, s a mult országgyűlésen egyházi könyveinek magyarra fordítását czélzott indítvány által vallása veszélyeztetik, fellobban, — hogy a nép Kossuth Lajosnak az Ujvidékiekhez intézett eme szavain: „csak Kard vívhat ki külön nemzetiséget!” megretten, felzudul, s a dolgok rögtöni fordultnál mult századokon okulva a pusztaság szavaknak olly hirtelen hitelt nem ad, kissébb betudást érdemel azon Horvátnál ki századokon keresztül a magyar alkotmány jótékonyágát legbővebben élvezé s csak azért, hogy a törvényhozás nyelvét a magyar alkotmányos étellel összhangzásba hozni rendelte a jótévő közös hazától elpártol.

Engelnek e szavai: Bei ihren ungarischen Mitbürgern können die Serwier [auf Religions — Verträglichkeit, Bruderliebe und gleiche gesetzliche Begünstigung rechnen, indem sie sich auch ihrerseits an das ungrische Reich, und die ungrische Nation in Sprache, Sitte, Cultur und Eifer für das gemeine Beste, für das Wohl des Vaterlandes immer näher und näher anschliessen“ igen jellemzők, igen valók, és minden józan szerb' őszinte vallomása. Ha egy évtized előtt a szerb népnek olly önhitséggel szaturált lelkesedéssel, olly mohón neki nem esünk, ha a magyar nyelvet, a magyar nemzetiséget módjával, progressive, hasonszenvű adagokban; és nem par force igyekezendünk vele bekapadni, az aprilisi Karloviczi és Ujvidéki események nem történendnek. Ha a szerb nép sympathiája, melyet a magyar haza és nemzet eránt hajdan olly dicsően tanusított alkotmányos modorban folytonosan ápoltatik, tán édes magyar hazánk martius 15-nél előbb átalakult volna. Scipio fájdalmában így kiáltott fel: Ingrata patria nec ossa quidem habebis!

III.

Peragit tranquilla potestas quod violenta nequit.

Claudianus.

A fentebbiekben érintett történeti emlékek és szent hagyományok magasztos érzetében, a hoszas szenvedés s nyomorgatás által polgári kebelbe edzett keserűség fájdalmában, vágy és remények ábrándos képleteitől izgatva téllenségben tespedett a szerb nép egész a jelenig, midőn martius tizenötödike szinte váratlanul viradt ez áldott hazára. Ekkor ébredtek a népek, a nemzetiségek öntudatra, melly magát azonnal a szerbeknél, martius 18-kán kelt petitióban manifestálta, és egek milly ingerültséget, kedélyeket, milly ellenszenvet és gyanusítást idézett ez elő! holott a szerb nép csak a magyarhoz hasonlóan kivivott jogainak érzetében lelkesedett fel, és e kiábrándulási korszakban a szerb kiváltképen azon nép, melly annak jótékonyosságát történeti és jogviszonyainál fogva mindennek felett követelheté, mért a magyar királyi ház és szerb nép közt 1690-ben keletkezett pactum conventum, mellynek a nyert és megerősített kiváltságos nép jogok mint *Conditio sine qua non* lenyeges kifolyásai voltak — azon szerb alkotmány, melly e népet a magyar nemzet irányában status politikai és socialis tekintetben a haza közös érdekével összhangzásba hozta. Ezen pactum conventum vólt a szerbek *sanctio pragmaticája*, mellyel a letelepedett nemzet és az országlóház jogai kölcsönösen biztosítottak, mert ezen kétoldalu kötésben a lényeges feltét „*dabo ut des, faciam ut facias*“ vólt. A szerb nép azt, mire köteleztetett, vérét s vagyonát áldozva hiven s lelkiismeretesen teljesítette, de a magyaroszlrák kormány a lekötött tartozásnak eleget nem tett, bátor azt valamig a nép hü-

ségben marad teljesíteni köteleztetett. — Az 1690-iki április 6-án és augusztus 21-én kelt ünnepélyes okirat volt a szerbek bulla aureája, melyet vérrel szerzett szabadságuk palladiumának tekintettek, s végre az április 6-iki okirat volt azon királyi adomány levél, mely a török kezéről a szent Koronára szállt birtokot a szerb népre érdem alapján átruházandót foglalá magában.

Midőn ezen igazságok fonalán indulólag a szerb nép kívánságai martiusban kifejeztettek, azok a mennyiben egyházi, tanodai s egyéb kiváltságaikban alapult viszonyaik belrendezését érdeklették méltányosak igazságosak voltak, s azon „szerb nemzet“ kitételben, mely a származást, hitet és nyelvet nem political, hanem csupán természeti s moralis szempontból bélyegzé, sem nemzetellenes vagy separatistikus irány sem panszlavizm, orosz sympathia, propaganda, s egyéb Isten tudja minő rémképek, melyek a kérdéses kitétel csuda szüleményeinek lenni vélettek nem rejteztek, s avval az általános magyar nemzetiség irányába vagy annak rovására külön political nemzetiséget követelni a józan szerbnek eszébe nem jutott, hanem a nemzeti szó használatát csupán kiváltságos institutióiban rejlett jogánál fogva gyakorolni akará — s ha ennek ürügye alatt ellenes, elszakadó irányban egyes társulatok' kifolyásai vagy fanaticus izgatók által elbódított néptöredékek kifakadásai támadtak, ezek az öszves szerb nemzet közvéleménnyének, mely a magyar hazához szoros csatlakozásban öszpontosul, képviselői soha nem lehetnek, mert a józan szerb ajku polgár minden elkülönözési iránytól idegen, hanem midőn tett nyilatkozatában a magyar nemzetiséget a magyar nyelv diplomaticai méltóságát, s ezek fensőségét minden közálladalmi és hazai viszonyokban szíves készséggel elismerve viszont kíváná; hogy ön nemzetisége is megismertessék, s nyelvének saját ügyeiben használhatása törvényben kimondassék, csak igazságos jogai öntudatában követelt.

Magyarok! a szabadság az igazságnak ragyogó felkelte!

midőn a népek nagy Istene, martius 15-én egy új magyar hazát teremtett, s ezt a szabadság kincsével gazdagítá, e napon a szerb nép is eredeti felségében ébredt fel veletek együtt, s e napot ős jogai restaurációjának tartva vérével kivivott s törvény könyveitekben szentesített pozitív igazságait kéri tőletek, és kívánja, hogy illő méltánylással viseltetve azon históriai tradíciók eránt, mellyek hazátok fénnjét, alkotmányokat s nemzeti szabadságokat fenntartani segíték, — s méltó tekintettel viseltetve azon postulatumokra, mellyeket a szerb nép százados érdemei 1690-ben az igazság alapján viltak ki, mellyeket öt koronás király, s az 1791-iki törvényhozásban nemzetetek képviselői is megesmérték s megerősítettek, azok eránt igazságosak legyenek. Martius 15-én nem csupán anyagilag de szellemileg is átalakultunk, az emancipált magyar nemzetiség a magyar néppel öszveforrt, s a nép szabadság nagy napja viradt fel, ezen szabadság' szellemi része a nemzetiséget és nyelvet foglalja magában, — az 1690-ben szerb népnek adott oklevelek jogokat és kiváltságokat foglalnak magokban, ez utóbbiakat, az anyagi részt — megváltá részént s kellőleg a jelenkor, vagy az anyagi haszon e haza közös érdekének feláldoztatott, de ti az oklevelek szellemi részét, azon nép jogot, melly másfél századig mint ilyen ezen attributumokban: gens belligera, devota, dilecta nobis natio, incluta natio illyrico — Rasciana, populus et natio“ élt és méltányoltatott, megtagadni akarjátok. Nem követellünk mi bizonyos political vagy diplomaticai nemzetiséget, annál kevesbé valami political suprematiát, csupán kívánjuk, miszerént azt; hogy e honban szerb nemzet természeti értelemben valósággal existál, mellynek létét a szerbek bel viszonyait biztosító önszerű kormányzás, kiváltságos szerkezet, a nemzet anyagi hasznaival engedett szabad rendelkezés a nemzeti egyház, tanodák, pénztárak függetlensége kellőleg tanusítja — és hogy szerb nemzetiség moralis tekintetben létez, melly a magyar nemzet és nemzetiség political felségében él, s avval a közös haza érdekében, hon szerelem, szabadság és testvériség szent

kapcsaival egyesítve összpontosul, megesmerjétek, és ezt azon nép, mellynek véréből országtok trónján fejedelmek diszlének, melly Krónikátok nagy emberei koszorúját hősök és hon atyák nagy számával diszesíté, mellynek hű vére századokon át hazátok, szabadságtokért folyt, mellynek erőnyeivel e honban kivületek egy népfaj sem dicsekedhetik, melly nem anyagi érdek vágyából mint a német jött hozzátok, nem foglalás által vettetett alá mint az oláh és tót, hanem a hon védelmére, az ingadozó trón fenntartására felszólítva kölcsönös kötelezések mellett mint nemzet telepedett ide, — tán megérdemli.

Martius 15-én nemzeti egoismus lenni megszűnt, a magyar nép hazát, szabadságot s nemzetiséget viván ki, cosmopolitává lön, s mint ilyenhez illik; hogy minden ajku polgár társait azon rokonszenvel ölelje, millyet érdemlenek. — Követve Kollár Ádám' de juris publici amoenitatibus szőlő könyvében (79 lapon) ezen intését: „Corrigamus igitur praeterritorum temporum iudicium, et Ungariae civitatis nostrae portas omnibus Serblis aperiamus, nam cum et gens, et sanguis noster sint, omnia pariter pietatis officia illis tamquam germanis nostris praestare debemus“ ezt most tettelegesen bizonyítsátok bé, és tapasztalni fogjátok, hogy a szerb nemzet, melly a szabadság szent ihletétől buzditva lépett e honba szabad lenni, melly veletek századokon át a haza érdekei mellett küzdött, melly századokon keresztül keserítve, lenyomatva e hazához akkor is hű maradt, és mérseklé magát midőn szomszéd rokonni Cserny György alatt szabadság zászlóját kitűzők a zsarnokságon diadalmaskodtak, noha akkor is volt orosz propaganda és a jelennél több ok az elpártolásra, — hogy azon nemzet, melly valahányszor a haza védelmére felhivatott, feledve jogai letipróit, vallása üldözőit, életét vagyonát nagylelkűleg hozzá áldozatul; erántatok, kik most új alkotmányos életetek minden javait véle is megosztani akarjátok, hálátlan igazságtalan lenni nem képes, — s ha közelebb az alvidéki nép részek egyes osztályai részint a hajdani rendszer

embereitől mesterségesen irányzott *tactica*, részint a túlzók, s megvesztegetett izgatók által elszédítve, csalfa remények s ígéretekkel szemfénytvesztve, nemzeti magasb érdekről mit sem tudva rakonczátlankodnak, fel nem fogják fájdalom! e gyámoltalanok, hogy azon emberek, veszélyben forgó nemzetiség örve alatt a jelen álladalmat zavarba hozni törekvők csak új fegyvert készítenek a megszabadult népek isménti lenyomására ásitózó absolutizmusnak. A józan szerb nép ezen emberek machinatióját, ezen kicsapongó nép töredékek rakonczátlankodását, a magyar nemzet elleni durva expectoratóiókat lelkéből kárhoztatja, mert magasb nemzeti céljai büszke öntudatában jogszerű követeléseit rendes úton férfias komolysággal kívánja terjesztetni elejbétek, és azon zavarosba halászó izgatók után soha nem induland, valamint a nemzeti rokonszenv leplébe burkolt machiavellismusnak soha hitelt nem adand, ti pedig olly néptől, melly jogáért, igazságaért küzd, alacsont, rosztat ne véljete, tőle ne irtózzatok.

Azért tehát, hogy ama századokon keresztül megrögzött ellenszenv, és ingerültség, mellyet a magyar és szerb nép közt a hierarchia, zsarnok burocratia s az Isten kegyelméből működött feudális álladalom viszonyai idéztek elő, s melly jelenleg ismét új tápszert nyerve felvillányzott kedélyek csuda özönében hullámszik szét, végre gyökeresen kiirtassék, hogy e két nép közti béke, a hajdani egyetértés és testvériség ölelkezzen, az egykori bizalom helyre álljon s eképp e hon eredménydús jövője biztosíttassék; mindenek felett szükséges a szerb nemzetet tettelegesen a magyar igazságszeretetről, barátságról, rokonszenvről bizonyosá tenni. Az emberi nem a valóság és csalódás *mixtum compositumja*, a tömeg a babonás előítélet rabja, és chameleonja, ha a magyarok erre ügyelve az olasz, lengyel rokonszenvi czifra demonstratiók, a bécsiekkal csordultig telt nyálas fraternizálás előtt honunk belsejébe, — csak a határ szélég; s nem a mesze távolba pilantva a frankfurti küldöttség gondjai helyett szerb testvéreik feléledt sympathiáját a Pancsoviaiak, s Újvidékiek irányába egy pár őszinte szóval

vagy hirtapi nyilatkozattal viszonzni, vagy az aldunai vidékekre annak idejében néhány őszinte lelkületű honpolgárt viszonyos rokonszenvről biztosítót, a dolgok jelen fordulatát velük tudandót s őket jogszerű követeléseik jövő méltánylásáról értesítőt leküldeni nem restellettek volna, bizonyára az úgynevezett illyr agitatorok mörmölése, elszakadási mozgalmak, s vak szenvedélyekből eredett kicsapongások nem történend-nek. A nép vallásának politikai tekintetbe is képletesnek kell lenni, mert csak így lehet hatni képző erejére, szellemi vallásos hatás ellenben csak puritánokat, mogorva quakkereket ragad el, — egy lelkes, őszinte magyar szó kereken kimondva, egy barátságos kézszerítés, s a hazafiság tiszta inspirációjából ömlő nyilatkozat a maga idejébe — minden aesthetikai legyeztetésnél, minden büszke politicus perorálásnál ezerszer jobb benyomást teendett volna; — hanem a helyett hogy ezt teendők a felakadásra okot szolgáló röögöket kisimitották, a keserű multak érzetéből eredő ellenszenvet, bizalmatlanságot, őszinte capacitatioval eloszlatni igyekeztek volna, neki esnek hevenyében egy képzelt ellennek a nép szónokai, a közvélemény nyilvános organumai, s először is a bikficz Tököly alumneum féle pontok, — a „szerb nemzet“ szó ellen iszonyú tirádákkal kikelvén neki rohannak a rácz népnek, azt mellőzve minden jogszerű tekintélyt orosz propagandáról, hívtelenség-ről s háladatlanságról hazaárulásról vádolni kárhoztatni meg nem szűnnek. — Különösen pedig a pesti hirlap, ez úgynevezett magyar Journal de Debats — minden tekintetben en miniature — compendiosus hasábjait *) oláh fiatalság czíme alatti pamphlétáknak kitárván s holmi táblabírói infernalis visiókkal illusztrálva az Agrámer Zeitungnak szerepét derekasan játszá a szerbek ellenébe, s azon nemzetet, mellynek veréből e honban koronásfők, hősök, nádorok díszlének, bizonyos olasztófajú szökevényeknek, kik hajdan török által szorongatva magyar honba menekültek, melly tófaj annyira ismeretlen, annyira

*) Lásd 32. 43. számát.

ismeretlen, annyira idegen, hogy ama'oláh fiatalság — daczára a történetírásnak — nem is képzei, micsoda s miféle nemzet lappanghat tulajdonképpen ezen előtte új, idegen, megfoghatlan szerb nép czíme alatt? s a t. engedi bélyegezni, bizony jobb lett volna illy sületlenségeket — a lap méltóságával ellenkezőket visszautasítani, mellyek az óhitű néposztályok közt csak visszavonást idézvén elő a magyar nemzethezi rokonszenv elővarázslására igen rossz eszközül szolgáltak. — Szerkesztő úr! épen midőn a Concordia czimű szerb lap programja megjelen ezt művelni, s az én martiusi cikkemet mivel igen hosszú, — a másikat pedig mivel metamorphosis színezetű volt, mellyek a szerb mozgalmak csilapítására irányozvák üdvös hatásuak leendettek volna, visszautasítani, helyén nem volt, — ön a közvélemény praetensiv képviselője, s midőn Helmeczy bácsit utánzá hivatását téveszté, mert ön a békét s egyetértést eszközteni törekvő magyar ministerium organuma is. — Mi igen jól esmérjük azon improvizált oláh prófétát, s azon néhány veres öves urakat, kik püspökségre ásitozva, (bátor a mi van is sok) a józan oláh népség rovására magyar nemzetiséggel kacsingatnak, vessenek ők előbb számot magokkal képviselik e az összes oláh nemzet közvéleményét? oláh testvéreink jól tudják azt; miszerént 1690-től kezdve a jelenig vallásuk szabad gyakorlatát, tanodáik fenntartását, s népük nevelését a szerbek által kivivott nép jogok védelme alatt ingyen élvezék, az oláh nép nem felejtendi azt, hogy Erdélyben 2-ik Apaffi alatt vallásukat a végveszélytől Brankovics Száva szerb püspök menté meg, s hogy az 1690. augusztus 21-kén kelt oklevél egyházi viszonyaik felett határoz. Fejtsék meg az oláhok illően és világosan azon rejtélyt: valjon miként nyomatnak el egyházi ügyekben a szerbek által; a mit a szerb nép szenvedett, áldozott, érte is szenvedé áldozta. Azonban ha a jelenkor szellemétől átitelve bihari románok példájára csakugyan hálátlanok akarnak lenni, ám tegyék, egy nép, melly midőn a jel szó „egyesüljünk“ hiuságból egyik osztálytól szellemileg elvál, hogy egy másikhoz anyagilag csatlakoz-

zék, kevés bazafiságot tanusít, ilyen neppel a szerb keveset vesz, az illy dilletans patriótákkal a magyar haza, mellynek vitéz lelkes fiai csak vitéz lelkes népekkel szoktak kezét szorítani, keveset nyer.

A Reform 10-ik számában kikelvén a hazában gúnyosan döllyfösen felemelkedő néhány korcs nemzetiség ellen, melly a magyarra viczorilja fogát s őt felfalni szeretné, kereken ki-mondja; miként a szerb szeretne jogokat érvényesíteni, mellyeket sem ész *) , sem államjogi tekintetben nem lehet igényelni. Hát végre a Híradó 1848-ki május' 18-án milly tanokat híresztel? ő hasábjait nagylelkűleg feltárni ajánlja azon idiótának, ki a szerb nemzet s egyház fejének az orosz czárt kiáltja ki, ki a magyar nemzeti lét biztosítása egyetlen legok-szerűbb eszköznek a vallási uniót cum papa filioque javasolja a vallási egyenlőség alapján, az 1848-ik 20-ik t. cz. 2-ik pontjánál fogva! ki a szerb nép legnagyobb kiváltságos jogának a Julianus naptárt tartja, ki, hogy az illyrek csak vallási unio által szaporodtak, mit eddig is engedni bűn vólt álitja, s ki azt bizonyítja, hogy a nationalis funduson eddig csak szökevény ráczok szedtek jószágokat, s a t. lelkemre mondom; illy fellengző vakmerőséggel párosult kihívások, mellyek a különböző nép osztályok közti, viszálykodást s a nemzeti egységtől elidegenedést idézék elő; csak martius 15-ikén oltá olvashatók magyar hirlapjainkban. De a vád, mellyel a szerb nép leg-érzékenyebben sértetik, leginkább az orosz rokonszenv s propaganda gyanuját hánnya fel, ne felejtsek önök e közmondást: Midőn az ördögöt a falra pingáljuk, eljönni szokott, s ne csudálkozzanak; ha ezen kihívással azon eszmét támasztják fel, miszerént a szerb népet vérrel szerzett jogai kivívására a gondviselés anyagi támaszokkal látandja el akkor, midőn a határ örvidéken, szerb dalmát és bolgár országokban természeti rokonszenvre találándiak, — valóban fájdalmas az, hogy politikai

*) A Reform csze szerént nehezen!

ellenszenvnek is népek rovására szoktak felhasználtatni; midőn a magyar az orosz kárhoztatja, ezzel az orosz néptömeget is bélyegzi, holott csak a zsarnok kormány hatalmat, kancsukot, Szibériát s Ural bérceit, mellyek alatt szerencsétlen orosz nép nyög s nyomorog, kellenék illetni, így a szerb nép is hitét üldözőibe, jogainak eltipróiba a hierarchia, s a hajdani országnyomorgató magyaroszlárak kormány helyett, mellynek vészes rohamát csupán a nép türelme korlátozó, a magyar népet a magyar nemzetet kárhoztatá. 16-ik Lajos elődei vétkeért bűnhődött. Ezen abnormis viszonyosság veszélyes tömkelegbe ránthat bennünket, nekünk a szélvészéből a polgári rendszer biztos révébe kell eveznünk, hol béke s igazság ölelkeznek. Mátyás dicső korszakát, mellyre olly büszkék, olly lelkesültek vagytok, magyar és szerb közti egyetértés s testvériség idéze elő. —

Mellyingekre nézve, ha ama végzetteljes Martius 15-ike nem pusztá phoenomen, hanem a teremtés azon magasztos napja, mellyben a népek Istene szárnyai alá fogadván, a magyar hazát, annak összes polgáraiba új életet oltott, ha való az, — hogy Martius 15-én a nép fölség mint legfőbb ítélet, a közvélemény alapján vívta ki dicsően diadalát, mellyel e három mennyei ige: szabadság, egyenlőség, testvériség, melly minden világi szabad álladalmakban fenálló különböző nemzetiségeket a közös haza érdekében egyé forraszt — valóságos testé vált, — ha való az; „hogy az ország egység egyedüli kapcsolata az egy diplomaticai nyelv lévén, midőn a magyar törvényhozás ezt kimondja, respectálja egyszersmind a kebelében levő külön ajkuak nemzetiségét is“ ha végre hihető az; miszerént azon idők immár elmúltak, midőn az absolutismus fellegrát, mellyről a nyögő néptömege kartácsok és bajonettok vigyorgtak, s mellyet lelketlenül számoló burocratia, felpöfeszkedett aristocratia, s a megváltó tanától eltért hierarchia cerberus módjára őrizvén, s a népet mint lelketlen authomatákat tekintvén, készek voltak azt mind annyiszor eltiporni, valahányszor az életének jelét adni, vagy jogérzetből eredő kan-

disággal a csuda fellegvár belszerkezetéről magának tudomást szerezni akarni mutatkozott, s ha a martius 15-ike a jövő polgári élet csalhatlan criteriuma, s ezen élet nem ábrány, hanem testé lett valóság, — akkor hidjétek hogy eme dicső nap örökre, végképen elfelejteté a szerb nemzettel a multak zordon emlékét, melly jelenleg azon hiszemben; miszerént ezentúl nem a hajdani fanatismussal, a mephistopheles gyártotta kormányval, nem az egykori de eadem nemzet képviselőivel, hanem egyenesen azon ujra született nemes lelkületű magyar nemzettel, melly hajdani fénykorában is eránta mindig igazságos volt, leend intézkedése, bizalommal járul hozzátok, s hő kebellet csatlakozik a magyar hazához, melly jelenleg olly dicső, s mellynek most fia lenni dicsőség! mellyben hős elődjeinek porai nyugszanak, melly őt testvérileg védeni; ápolni fogja. E szent hitben reménylenek a jőzan szerb ajku polgárok, és hiszik, hogy azon fellengző néposztályok is, a rögtön feltűnt nagy események mámorában a régtől sinylett polgári elnyomatás által lelkökbe véselt ellenes indulatból kivetkezve, a féltékenység s bizalmatlanság rémképeit eloszlatva rövidre magokhoz térendnek, s átlátván, miszerént a hajdani nyomasztó államrendszer gordiusi csomóját az összes honpolgárok szellemi fegyvere immár szétrombolá s ezzel minden népfajt a hazafiság tiszta öntudatára ébreszte vélünk kezét fognak, s ekkép magyar hon és nemzet eránt legőszintébb rokonszenv támasztatván, minden különböző nemzetiségek a haza szeretete által egybe csatoltatni fognak. S minthogy csak a béke, kölcsönös egyetértés és közre munkálás egyedüli emeltyűje a polgári jólétnek a haza jövő boldogságának, ki kell tisztelt honfiak engesztelődni a hős és részvétre méltó szerb ivadékkal, írtságok ki belőle a meggyökeredzett balvéleményt, adjátok meg a szerbeknek azon jót, mellyet vérrel kivívott jogainál fogva Isten és ember előtt megérdemlett, de mellynek élvezetétől az absolut államrendszer eltiltá, — az eddigi tetteket, mellyeket jogai érzetében nyilvánított, az igazság mérlege szerént ítéljétek el, miután ő nem kegyel-

met, csak igazságot követel tőletek, segítsétek őt elő törvény és jog szentesítette törekvéseiben, tulárhoz önszeretettel ösztönéből *) ne tagadjátok meg tőle a nemzet nevet, mely természet s erkölcsi törvények szerint tulajdona, ne törjétek pálczáat nemzetisége felett, mielőtt erről kellőleg felvilágosítva nem vagytok **) a jogszerű viszonyosságnál fogva adjátok meg neki nem csupán subjectív, hanem a realis népjogi egyenlőséget is, esmértessétek meg a szerb néppel Isten és imperator hit ágazatokon kívül a jelenkor magasztos trinum perfectumát: az újjá született magyar hazát, nemzetet és igazság szeretetet! hogy ezek legyenek ezentúl jövő reményeinek vezérsíllagai, s hogy ne mondhassák rólatok: „Ils veulent être libres, et ne savent pas être justes!“ intézzetek őszintén hozzá a francia ideiglenes kormány e szavait: „Soyez calmes, sérieux, prudents, et confiants, bannissez des vaines terreurs des allarmes retrospectives, nous ne vous demandons ni d'être gais par ordre, comme chez le Sultan Schahabaham, ni de vous divertir par décret et au nom de la sécurité publique. soyez intelligents!“ világosítsanak fel a kételkedők az eránt, miszerént az újjá született magyar haza, felterjesztendő bajait magas lelkiületű királyi helytartója, s felelős nemzeti kormányja által minden bizonnyal orvosolandja — és ekkor higyétek a szerb nemzet hős dalaiba füzendi Vörösmarty dicső ihletét: „áldjon vagy verjen sors keze, itt élünk s halnunk kell“; s ekkép a testvér szerb nép ismét rendíthetetlen támasza leendő honnak, mellynek szabadságaért, dicsőségeért, boldogságaért élni fog, s ha kívántatik ezekért úgy mint hajdan dicsően meghalni tudand. —

*) Selbsliebe regellos, ist der Anfang alles Unglücks, und aller Leidenenschaften, aber in den Schranken der Mäßigkeit und Weisheit mit Gemeinliebe vereint ist die Quelle alles Glücks, aller Vollkommenheit, und der Weg zum Glück der Menschheit.

C. J. Weber. Democr.

**) Den Stab über eine Nationalität zu brechen, heisst die Moralität beleidigen.

Herder,

☞ Az 1. l. 11. sorban: „nemzetiségek és osztályok tekintetbe vételével“ helyett, olvasd: „nemzetiségek és osztályok érdekei tekintetbe vételével“.

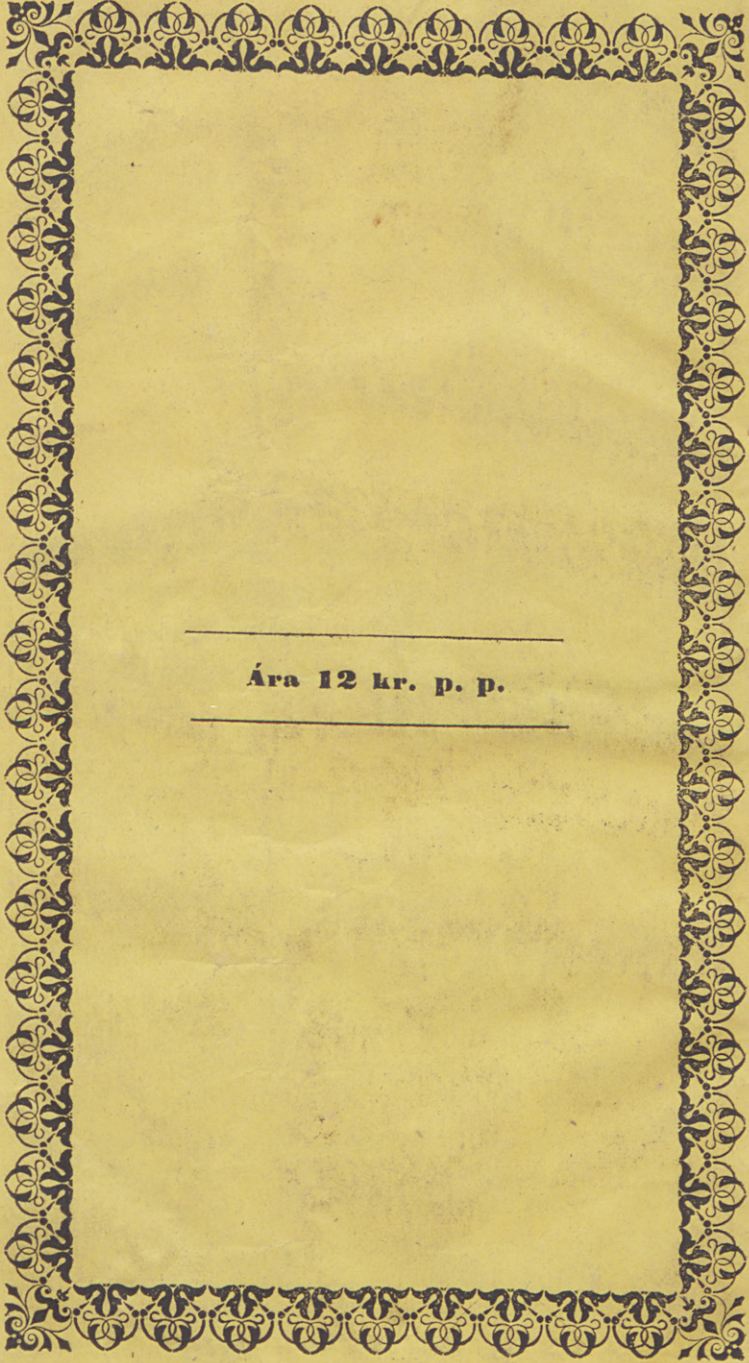
DERECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR

Lelt.

1967-1955

757781

z-
d:
e-

A decorative border with a repeating floral or scrollwork pattern, enclosing the central text area.

Ára 12 kr. p. p.
